

УДК 811.11'38:13:339.132(045)

ФІЛОСОФІЯ – ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА – МАРКЕТИНГ У ПЛОЩИНІ СУЧАСНОЇ ДУХОВНОСТІ

МАРУТОВСЬКА О. О.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається проблема зсуву епістемологічних засад сучасності, що знаходить свій вияв, передовсім, у текстах масової художньої літератури, які відображають певну філософськи адекватну реальність та визначаються маркетинговим контекстом з огляду на домінування сенсорного світосприйняття в культурі постмодерну.

Ключові слова: масова художня література, ментально-сенсорне світосприйняття, ментально-духовне світосприйняття, філософія постмодернізму, маркетингові концепції у літературі.

В статье рассматривается проблема подвижки эпистемологических основ современности, проявляющейся, в первую очередь, в текстах массовой художественной литературы, отображающих некую философски адекватную реальность и определяющихся маркетинговым контекстом с учетом доминирования сенсорного мировосприятия в культуре постмодерна.

Ключевые слова: массовая художественная литература, ментально-сенсорное мировосприятие, ментально-духовное мировосприятие, философия постмодернизма, маркетинговые концепции в литературе.

The focal point of this paper is the problem of epistemic shift of modernity, revealed in mass literature texts and reflecting a philosophically adequate world determined by the marketing context regulated by the predominance of sensory perception in postmodernist culture.

Key words: mass literature, mental and sensory world-view, mental and spiritual world-view, postmodernist philosophy, marketing mix in literature.

Не буде великим перебільшенням сказати, що значну частину філософських творів складає власне художня література, яка, за твердженням В. Гасса, за способом свого творення репрезентує чисту філософію [15, р. 3]. Однією із спільних рис письменника і філософа є їхня одержимість мовою задля породження себе з концептів, оскільки і той і другий, певним чином, моделюють свій власний світ. В. Гасс розглядає обох з позиції божественних ігор [там само, р. 4], адже йдеться про магічне конструювання розуму, спрямування роботи думки, прояву енергії та волевиявлення. Проте ця близькість характеризується певною неоднозначністю. Письменника і філософа можна ототожнити з партнерами за спільним бізнесом, однак кожен з них іде своїм шляхом.

Актуальність статті полягає у тому, що створене на тлі постмодернізму суспільство спектаклю, про яке говорять сучасні філософи [14, с. 388], позбавлене глибини світосприйняття і все більше віддаляється від духовності, засвідчуючи як у філософії, так і у художній літературі доволі загрозливі тенденції до редукції духовності та пропагування споживацьких цінностей. Тому метою цієї статті є розкриття ступеня взаємопроникнення філософії та художньої літератури постмодернізму з переосмисленням продуктів такого симбіозу, маніфестованих художніми текстами масової літератури, у контексті маркетингу.

Об'єктом дослідження у статті виступають міждисциплінарні зв'язки філософії й літератури постмодернізму та суспільства споживання, які знаходять вияв у масовій художній літературі.

Предметом дослідження є шляхи взаємопроникнення філософії постмодернізму, художньої літератури та маркетингових концепцій щодо просування художнього твору як товару, розглянуті на матеріалі творів сучасного американського письменника Джорджа Мартіна під загальною назвою "A Song of Ice and Fire" (Пісня льоду й вогню).

Естетична функція художньої літератури полягає у створенні вербального світу або його значущої частини як таких, що існують, спираючись на порядок речей буття [15, р. 7]. Опертям інструментарію філософа є концепти, що говорять самі за себе, в той час як слова письменника лишаються німими [там само, р. 7–8]. Пояснити цю тезу можна таким чином: філософ запрошує читача крізь призму слів наблизитися до сутності людини, Бога, різноманітних явищ, моральних законів тощо; а письменник, якщо має хист, утримує читача в тенетах власної мови, за якою стоїть лише буквальний смисл. Філософія як така, має властивість бути адекватною, не будучи при цьому правдивою. Покликання письменника полягає не в конструюванні адекватної філософії, а у створенні філософськи адекватного світу [там само].

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку постіндустріального суспільства, новітня філософія є невід'ємним складником провідних тенденцій у царині художньої літератури, зокрема літератури постмодернізму [12, с. 490–491] як соціологічної, історико-філософської концепції сприйняття світу [13; 8], що спирається на недовіру до традиційних реалістичних концепцій та прагне до істинності відображення реальності крізь оптику фізичного (сенсорного) світосприйняття на противагу інтелектуальності та духовності [14, с. 386].

З огляду на сенсорно-моторну домінанту у способі пізнання, постмодернізм слідує англосаксонській культурній моделі, яка керується передовсім “тілоцентризмом”, сутністю якого є зміщення смислотвірного центру сучасної культури від Слова до Тіла, від духовності до тілесності, від вербальності до наочного образу, коли в центрі ментальності опиняється тіло, плоть [там само], на відміну від ментально-духовної парадигми, властивої передовсім українській культурі, в якій серце виступає скарбницею і носієм усіх тілесних сил людини та становить центр її душевного та духовного життя [там само, с. 442]. У цьому зв'язку прикметними є висновки А. Вежбицької, які засвідчують необхідність додаткового тлумачення тексту Євангелія як священної Першокниги для представників сучасної англосаксонської культури [5, с. 456]. Пояснення цьому дає В.Г. Кремень, стверджуючи, що редуція духовності, породжена культурною поліфонією, плюралізмом і лібералізмом сучасного західного суспільства, породжує так званий плюралістичний молекуляризм [14, с. 390], який супроводжується насиченням свідомості раніше відтвореними і відомими шаблонами і штампами, проте позбавляє таку людину самостійного усвідомлення глибини буття [там само, с. 391], а отже, і розуміння підтексту, вкладеного у священні Першокниги.

На цьому тлі кристалізуються такі базові філософсько-значущі вектори розвитку суспільного життя в епоху постмодернізму, як: 1) агностицизм (коли істина редукується до рівня конвенційних суджень, а знання – до мовних ігор); 2) прагматизм як функція від комерційного успіху; 3) еkleктизм (як стремління не до істини, а до успіху, що спричиняє комбінування непередбачуваних форм – нових жанрових поєднань, екстраполяцією віртуальних та кінематографічних образів у площину художньої літератури тощо); та 4) анархо-демократизм (коли незбагненність істини нівелює необхідність будь-яких об'єднань, навіть державних, як насильницьких для особистості, що вільно мислить) [10, с. 29]. Ці вектори окреслюють обрії посуювання звичних цінностей та засвідчують створення поверхової, горизонтальної моделі суспільства, орієнтованої на технології компромісу [14, с. 389], що здебільшого носять комерційно-маркований характер.

Тенденція апеляції до сенсорики у масовій художній літературі, яка, зі свого боку, пропонує певну філософськи адекватну реальність, вписуються в конс'юмеристську ієрархію задоволення потреб, коли читач виступає у ролі споживача художнього твору [11, с. 63–68], яку використовують у сучасному маркетингу. Превалювання в сучасній художній літературі сенсорно-моторної образності слугує задоволенню потреб фізіологічного (базового) рівня, за ієрархією потреб А. Маслоу [11, с. 60], трансформуючись в об'єкт грошово-товарних відносин з можливістю масового тиражування художнього твору як товару з комерційною метою. Таким чином, художня

література, орієнтована на читацький загал, у своєму творенні і функціонуванні визначається життєвим циклом товару, за яким у маркетингу закріплено термін “життєвий цикл стилю, моди і захоплення” [8, с. 300]. Це тягне за собою необхідність висвітлення якомога ширшого спектру нових якостей художнього твору як товару, розширення способів його використання задля здобуття нових споживачів.

Продемонструємо валідність зазначеної тези на прикладі успішного просування на світовому книжковому та кінематографічному ринках творів сучасного американського письменника Джорджа Мартіна, який працює у жанрі історичного фентезі, під загальною назвою “A Song of Ice and Fire” (Пісня льоду й вогню) [16–21]. Для цього використаємо конвенційну маркетингову п’ятирівневу ієрархію товару, екстраполюючи її на буття художнього твору масової літератури. Ця модель включає такі компоненти, як: 1) основна вигода; 2) основний товар; 3) очікуваний товар; 4) доповнений товар; та 4) потенційний товар [8, с. 343], де основною вигодою в контексті художнього твору виступає захоплення від читання. У нашому контексті книги виступають основним товаром. Очікуваним товаром слугує набір властивостей, які читач як споживач очікує від обраної книги (приміром, переосмислення власних аксіологічних установок з огляду на запропоновану письменником картину світу). Доповненим товаром є створені на основі серії романів Дж. Мартіна кіносеріал під назвою “A Game of Thrones” (Гра престолів) та чисельні відеоігри, як-от: “Blood of Dragons” (Кров драконів, 2007), “” (Гра престолів: генеза, 2011), “A Game of Thrones: Genesis” (Гра престолів, 2012), “Game of Thrones: Seven Kingdoms” (Гра престолів: сім королівств), “Game of Thrones: Ascent” (Гра престолів: сходження, 2013), де фігурують усі чи деякі художньо-літературні образи циклу. Потенційним товаром слугує кулінарна книга Джорджа Мартіна під назвою “A Feast For Ice and Fire: Cookbook” (2012) (Бенкет пісні льоду й вогню: кулінарна книга); та екранізація компанією НВО (режисер Томас МакКарті) першої частини з серії “A Game of Thrones” (Гра престолів) у вигляді багатосерійного кінофільму (2011), а також створення графічних романів до книги “A Game of Thrones” (Гра престолів) за ілюстраціями Томмі Петерсона та підтримки письменника Деніела Абрахама.

У романах Дж. Мартіна кристалізуються присутні характеристики авторського світотворення: 1) наявність онтологічних заміників (псевдоісторизм, псевдоміфічність, псевдорелігія, псевдофольклор) на тлі однієї історичної реалії, яка алюзійно пов’язана з Війною Червоної та Білої троянд у середньовічній Європі XV століття; 2) сенсорно-моторна домінанта у баченні світу; 3) аксіологічна близькість до постулатів “око за око” Старого Заповіту; 4) потенційна екстрапольованість художніх образів на площину кінематографа та простір віртуальних ігор.

Розглянемо детальніше, яким чином створюється авторська картина світу Дж. Мартіна за названими параметрами.

1. **Онтологічні замітники.** Псевдоміфологеми, якими рясніють книги зазначеного циклу романів Дж. Мартіна, пропонують широку палітру міфологічних образів, які апелюють до міфічної свідомості читача, як-от:

For the oak recalls the acorn, the acorn dreams the oak, the stump lives in them both. And they remember when the First Men came with fire in their fists [19, p. 24].

Власне, пам’ять про існування перших людей ‘the First Men’ відбиває один з аспектів міфопоетичної свідомості, основою якої виступає генетична пам’ять на кшталт того, як дерево зберігає пам’ять про свій плід ‘the oak recalls the acorn’, плід несе відбиток пам’яті про дерево ‘the acorn dreams the oak’, а вони обидва зберігають пам’ять про стовбур як матерію-основу ‘the stump lives in them both’.

Численні псевдофольклорні образи, включені у текст романів, репрезентують особливості фольклору доби лицарства, що втілені в образах бардів, які сповіщали про результати значущих баталій через пісні й балади про лицарів, наприклад:

[...] a grey-haired man in a tattered cloak of black and red sat crosslegged on a pillow, playing a lute and singing:

*The Dornishman's wife was as fair as the sun,
and her kisses were warmer than spring.
But the Dornishman's blade was made of black steel,
and its kiss was a terrible thing.*

[...]

*"Brothers, oh brothers, my days here are done,
the Dornishman's taken my life.
But what does it matter, for all men must die,
And I've tasted the Dornishman's wife!" [18, p. 96–97]*

У наведеному уривку йдеться про легковажність, властиву лицарям, які заради нових вражень та пристрасті, коли дружина дорнійця бачиться ясною, мов сонечко, і її поцілунки є теплішими за весну (*'The Dornishman's wife was as fair as the sun and her kisses were warmer than spring'*), ладні були пожертвувати власним життям заради близькості з жінкою (*'the Dornishman's taken my life, but what does it matter [...], and I've tasted the Dornishman's wife'*), що алюзійно пов'язано зі створеним у Середньовіччі культом прекрасної дами, проте вульгаризованим у піснях та билинах.

Ефект історизму, чи радше псевдоісторизму, у книгах Дж. Мартіна досягається за допомогою образів-артефактів доби лицарства, які мають стосунок до зображення розподілу земель, нагород та звань, наприклад:

When the heralds had finished telling of each hero's deeds, he rose. "It is His Grace's wish that these good men be rewarded for their valor. By his decree, Ser Philip shall henceforth be Lord Philip of House Foote, and to him shall go all the lands, rights, and incomes of House Caron. Luthor Brune to be raised to estate of knighthood, and granted land and keep in the riverlands at war's end. To Josmyn Peckledon, a sword and suit of plate, his choice of any warhorse in the royal stables, and knighthood as soon as he shall come of age. And lastly, for Goodman Willit, a spear with silver-banded haft, a hauberk of new-forged ringmail, and a full helm with visor. Further, the goodman's sons shall be taken into the service of House Lannister at Casterly Rock, the elder is a squire and the younger is a page, with the chance to advance to knighthood if they serve loyally and well. To all this, the King's Hand and the small council consent" [16, p. 821].

Невід'ємним складником лицарства в середні віки було, передовсім, посвячення у лицарі і нагородження за виграні битви та виявлену в боях звитягу: наділення землями (*'to him shall go all the lands, rights, and incomes'*), лицарськими обладунками та зброєю, як-от: мечем та панциром (*'a sword and suit of plate'*), списом із посрібленою рукояттю, нововикуваною кольчугою і шоломом із забралом (*'a spear with silver-banded haft, a hauberk of new-forged ringmail, and a full helm with visor'*), військовими конями (*'his choice of any warhorse in the royal stables'*), військовими посадами сквайра (*'a squire'*) та пажа (*'a page'*). Незважаючи на загальну псевдоісторичність оповіді як витвору творчого генія автора, описані факти мають на меті розмити межі між вимислом і дійсністю та надати створеній художній реальності шляхетного колориту.

2. Сенсорно-моторна домінанта у баченні світу. Образний ряд художньої картини світу Джорджа Мартіна доповнюється образами тілесності, які посідають чільне місце з-поміж інших, набуваючи характеру агресивності та акцентованої видовищності, наприклад:

She tried to picture how his pretty face would look dipped in tar. It was a crow I could fly down and peck off his stupid fat pouty lips [16, p. 800].

Різкий контраст між образом гарненького обличчя (*'pretty face'*) як втілення краси та потворності понівечених воронами губ (*'It was a crow I could [...] peck off his stupid fat pouty lips'*) створює шоковий ефект, про який говорить І.А. Бондарчук, вбачаючи в цьому негативно-діалектичний процес, метою якого є взаємовідбиття несумісних суперечностей [3, с. 39].

Уречевленою (втіленою) постає у романах і материнська любов, вистраждана муками дітонародження, наприклад:

Cersei is a mother too. No matter who fathered those children, she felt them kick inside her, brought them forth with her pain and blood, nursed them at her breast [16, p. 451].

Низка використаних тілесних образів на кшталт штовхання в утробі ('*felt them kick inside*'), народження їх крізь біль і кров ('*brought them forth with [...] pain and blood*'), годування груддю ('*nursed them at [...] breast*') передають інтимність материнства, що супроводжується як приємними, так і болісними спогадами, які невід'ємно пов'язані з появою нового життя та є близькими і зрозумілими читачеві.

Ефект історизму доповнюють символи, вплетені в образну систему книг Дж. Мартіна, що, передовсім, стосуються щитової геральдики та родових стягів як невід'ємних атрибутів маркування військових сил, наприклад:

Theon studied their banners through Maester Luwin's lens tube. The Cerwyn battleaxe flapped bravely wherever he looked, and there were Tallhart trees as well, and mermen from White Harbor. Less common were the sigils of Flint and Karstark. Here and there he even saw the bull moose of the Hornwoods [16, p. 830].

Зображення стягів створюють семіотичну систему, яка пропонує читачеві азартну гру, де у кожного лицарського дому – '*Cerwyn*' (Сервініс), '*Tallhart*' (Толхартів), '*Flint*' (Флінтів), '*Hornwoods*' (Хорнвудсів) та '*Karstark*' (Карстарків) та ін. – є своя символіка як необхідна передумова входження у світ військових баталій. Характерологічний зміст більшості образів, зображених на стягах, лаконічно описує найбільш прикметні ознаки представників того чи іншого лицарського роду: військова сокира символізує войовничість та хоробрість, дерева – велич і міць, самець лося – напористість та наполегливість.

Образна картина псевдорелігії складається за допомогою псевдомолитов на різні потреби, зокрема, прохально-подячних:

"Lord of Light, defend us. The night is dark and full of terrors." [...] "Lord of Light, protect us," the queen sang. "R'hllor who gave us breath, we thank you," sang Melisandre. "R'hllor who gave us day, we thank you." "We thank you for the sun that warms us," Queen Selyse and the other worshipers replied. "We thank you for the stars that watch us. We thank you for our hearths and for our torches, that keep the savage dark at bay" [19, p. 284–285].

Використані прохання зводяться до ескалації почуття величі і могутності псевдобога Рглора, котрий дає життя ('*who gave us breath*'), день ('*who gave us day*'), сонце, вогонь та зорі і в змозі захистити від потенційного кривдника. За своєю структурою "звертання – прохання про захист – опис величі бога, до якого звертаються" (п'ятикратне восхвалення) ця псевдомолитва уподібнюється до реальних канонічних молитов.

3. Сенсорна домінанта образності. Англосаксонська модель світосприйняття, яка репродукується у книгах Дж. Мартіна, уречевлюється сенсорно-моторними образами, іншими словами, образами втіленого розуміння [9, с. 28]. Одними з найбільш акцентованих виступають смакові образи, які завдяки своїй високій текстовій концентрації, правлять замість своєрідного оповідного аперитиву, наприклад:

In the Queen's Ballroom, they broke their fast on honeycakes baked with blackberries and nuts, gammon steaks, bacon, fingerfish crisped in breadcrumbs, autumn pears, and a Dornish dish of onions, cheese, and chopped eggs cooked with fiery peppers. [...] There were flagons of milk and flagons of mead and flagons of light sweet golden wine to wash it down [19, p. 230].

Таке щільне позиціонування смакових образів у наведеному переліку страв чинить вплив на організмичний рівень читача, його/її смакові рецептори, збуджуючи органи травлення аналогічно до дії дзеркальних нейронів, що провокують ментальні репрезентації реальних

чи уявних подій [4]. Висока щільність та деталізація смакових образів в авторській картині світу сприяє ефекту задоволення читача від тексту [2, с. 462–518], впливаючи на формування естетично-смакової культури гурмана.

4. Старозаповітна аксіологія. Вектор сакралізації, окреслений Дж. Мартіном, насамперед у вигляді семіотичної системи псевдосновидінь, гасел лицарських домів та образів-символів щитової геральдики, значною мірою відображає постулати, виголошені у Законах Моїсєєвих, змістовним стрижнем яких є принцип таліона на кшталт вже згаданого *'A Lannister pays his debts'* (Ланістер повертає свої борги) [19, р. 324], коли справедливість виступає передовсім як помста, яка визначається суворістю і нещадністю [6, с. 106], наприклад:

"Do I still have a third death?"

"The girl is greedy." Jaqen touched one of the dead guardians and showed her his bloody fingers. "Here is three and there four and eight more lie dead below. The debt is paid." [16, р. 623].

Помста в цьому разі набуває гіперболізованого характеру з акцентом на ненажерливість (*'The girl is greedy'*), що позначається у співвідношенні 1::15 (п'ятнадцять смертей проти однієї) та має прикметність боргу, який підлягає обов'язковому поверненню (*'The debt is paid'*).

5. Потенційна видовищність. Ще одним вагомим чинником, який відображає специфіку авторського світотворення з огляду на комерційно-маркований характер образності і символіки романів Дж. Мартіна, є зловживання образами агресивної тілесності, які становлять невід'ємну частину сучасного кінематографу та дотичних видовищних площин на кшталт віртуальних ігор. Про віртуальну основу художніх образів у серії розглянутих романів свідчать дані з офіційного вебсайту Джорджа Мартіна. Йдеться про відеоігри, екранізацію компанією HBO першої частини з серії "A Game of Thrones" (Гра престолів) та графічні романи до книги "A Game of Thrones" (Гра престолів).

Загальній видовищності сприяє створений Джорджем Мартіном набір топологічних карт "The Lands of Ice and Fire: Map Set" (Землі льоду й вогню: набір карт). У примітці до книги "A Storm of Swords 1: Steel and Snow" (Буря мечів 1: сталь і сніг) сам Дж. Мартін попереджає про хронологічну та топологічну розпорошеність зображуваних у романі подій: деякі розділи охоплюють місяці, роки, тижні, а інші – лише один день; можуть тривати одночасно, проте у різних місцях. Іншими словами, відбувається гра хронотопом: хронологічне накладання, ретроспекція, використовуються численні топологічні та хронологічні ігрові прийоми мандрування, які жваво використовуються у кінематографі та інших видовищних формах популярного мистецтва. Для спрощення процедури сприйняття наприкінці кожної книги автор подає детальний опис лицарських домів та челяді, які правлять як інструкція, перетворюючи читання на таку собі настільну гру чи, навіть, квест [12, с. 200–203] зі складним набором інструкцій для орієнтації у зображуваних подіях.

Подібний глобальний характер впливу на читача як споживача є функцією від соціокультурних чинників, які регламентують життєдіяльність сучасного суспільства, визначаючи напрям розвитку філософії та масової літератури, зокрема і у "Пісні вогню й льоду" Дж. Мартіна, та приводять до популяризації сенсорно-зумовленої образності й превалювання цінностей англосаксонської культурної моделі, що супроводжується переглядом духовної спадщини й деформації культурних традицій інших націй [1, с. 850]. Попри очевидну тенденцію руху від духу до душі, сучасні англомовні письменники-фантасти вдаються до таємничих сюжетів, апелюючи до міфічного (псевдо- чи квазіміфічного), релігійного (псевдо- чи квазірелігійного) – власне незбагненого, що врешті виводить їх у площину сакральності, хоча і специфічно авторської, зумовленої, передовсім, страхом людини перед кінцем історії.

На тлі поширення подібної онтологічної картини світу як в художній літературі, так і в сучасній філософії, з'являються альтернативні філософські студії, що ставлять за мету окреслити горизонти розвитку історії [7]. У цьому контексті відбувається переорієнтація

поглядів на історію в сакральному річчї, першоосновою чого слугують священні книги, зокрема Біблія. Передумовою звернення до сакральних книг людства, починаючи з середини ХХ століття, є висновки наук інформаційно-кібернетичного циклу [7, с. 46], які зауважують наявність своєрідного керувального елемента у хаосі та невпорядкованості в площині природничих наук на протигагу конвенційним еволюціоністським моделям [там само]. Екстраполяція цих висновків на хід історії дозволяє та тлі історичного наративу збагнути присутність організуючого начала в усіх проявах людського буття (в філософії, науці, літературі, музиці, мистецтві) у вигляді Слова Божого як первинного інформаційного ресурсу, даного людству, яким оперують всі сфери життєдіяльності і галузі знання та яким послуговуються мистецтво, музика й література, котрі без цього регулятивного складника постають як своєрідний килимок-пастиш, сума клаптиків якого не дає щільної канви. Тому, мовлячи про духовність ХХІ століття, доцільно спиратися не лише на англосаксонську тілоцентристську модель світосприйняття, а й на слов'янську, фокусом якої виступає сприйняття серцем, а відтак і ментально-духовне осягнення світу, в якій людина є особистістю, а не засобом отримання комерційного зиску.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Языки русской литературы, 1999. – 896 с. – (I–XV).
2. Барт Р. Удовольствие от текста / Ролан Барт ; [пер. с фр. / сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова] // Избранные работы: Семиотика. Поэтика. – М. : Издательская группа “Прогресс”, 1994. – 616 с.
3. Бондарчук І. А. Негативна діалектика як естетика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук (у формі доповіді) : спец. 09.00.04 “Естетика” / І. А. Бондарчук. – Київ, 1992. – 46 с.
4. Вартбург М. Зеркальные нейроны / Михаил Вартбург // Знание – сила. – 2002. – № 3. – С. 46–48.
5. Вежицкая А. Еврейские культурные скрипты и понимание Евангелия / Анна Вежицкая // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура : [Сб. статей в честь Н.Д. Арутюновой / Отв. ред. Ю. Д. Апресян]. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С. 533–547.
6. Гусейнов А. А. Великие моралисты. Изд. 2-е, дополненное / Абдусалам Абдулкеримович Гусейнов. – М. : Республика, 2008. – 495 с.
7. Каныгин Ю. М., Кушерец В. И. Альтернативная история (сакральный подход): популяр. очерк / Юрий Михайлович Каныгин, Василий Иванович Кушерец. – К. : О-во “Знание” Украины, 2013. – 275 с.
8. Котлер Ф., Келлер К.-Л. Маркетинговый менеджмент: Підручник / Філіп Котлер, Кевін Лейн Келлер. – К. : Видавництво “Хімджест”, 2008. – 720 с.
9. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Джордж Лакофф ; [пер. с англ. И. Б. Шатуновского]. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.
10. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма / Надежда Борисовна Маньковская. – СПб. : Алетей, 2000. – 347 с.
11. Маслоу А. Мотивация и личность / Абрахам Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с. – (3-е изд.).
12. Тихомирова О. В. Міфічний квест у літературній спадщині Дж.Р.Р. Толкіна : дис. канд. філол. наук : 10.01.04 / Тихомирова Олена Володимирівна. – Київ, 2003. – 238 с.
13. Філософія : [Підручник для вищої школи] / [ред. В. Г. Кремень і М. І. Горлач]. – Харків : “Прапор”, 2004. – 735 с.

14. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : [підручник] / [ред. В. Г. Кремень і В. В. Ільїн]. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
15. Gass W.H. Fiction and the Figures of Life: Essays / William H. Gass. – Boston : Nonpareil Books, 2000. – 288 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

16. Martin G. R. R. A Clash of Kings / George R. R. Martin. – London : HarperCollinsPublishers, 2011. – 913 p.
17. Martin G. R. R. A Game of Thrones./ George R. R. Martin. – London : HarperCollinsPublishers, 2011. – 801 p.
18. Martin G. R. R. A Storm of Swords 1: Steel and Snow / George R. R. Martin. – London : HarperCollinsPublishers, 2011. – 623 p.
19. Martin G. R. R. A Storm of Swords 2: Blood and Gold / George R. R. Martin. – London : HarperCollins Publishers, 2011. – 607 p.
20. Martin G. R. R. A Feast for Crows / George R. R. Martin. – London : HarperCollinsPublishers, 2011. – 849 p.
21. Martin G. R. R. A Dance with Dragons / George R. R. Martin. – London : HarperCollins Publishers, 2012. – 1184 p.